

polno učencev, tudi iz takozvanih najvišjih aristokrat. krogov. Pri sprejemanju v svojo šolo gleda samo na sposobnost kandidatovo. Kot učitelj je nenavadno strog, a v komer je zasledil talent, temu ni samo učitelj, nego tudi reditelj in dobrotnik. Ažbetova maksima je, da mora biti dober tehnik, kdor hoče biti dober umetnik. Iste nazore je izjavil tudi meni, ko sem ga bil leta 1900. meseca avgusta obiskal v Monakovem v njegovem atelierju. »Dandanes si domišlja marsikak moderni impresionist, da je že umetnik, če Vam namaže platno z raznimi secesionističnimi pacarijami in kričečimi barvami« — mi je pravil gosp. Ažbé. »Ali ti ljudje nimajo pojma o anatomiji, ne o perspektivi in proporciji in luči! Njih tehnika je šolarska in otročja. Veste, najprej treba, da zna človek risati, pravilno in izborno risati, predno more začeti — slikati!...«

Veseli nas, da uživa naš rojak g. Ažbé v nemškem Monakovu tolik ugled, zlasti v umetniških krogih, jaz zase pa ga prosim v imenu slovenske umetnosti, naj dovrši čimprej tisto lepo sliko, ki mi jo je kazal v svojem privatnem atelierju. Mojster Ažbé že vé, katero sliko mislim. Na prihodnji umetniški razstavi — za katero sicer še ne vemo, kdaj se bode vršila — v Ljubljani moramo videti tisto sliko in morebiti še kako drugo.

Aškerc.

Splošni pregled

Nemške višje gimnazije na Kranjskem. Meseca februarja je trdil v državnem zboru neki slovenski poslanec, da imajo kranjski Slovenci na razpolaganje štiri višje gimnazije. To pomoto moramo resnici na ljubo stvarno popraviti! V Ljubljani je na II. gimnaziji v nižjih štirih razredih učni jezik slovenščina, le za grščino in nemščino je učni jezik nemščina. Takisto so na I. gimnaziji ljubljanski, potem v Kranju in v Novem mestu v nižjih razredih slovenske paralelke, na katerih je za večino predmetov učni jezik slovenščina. A v **višjih razredih** — počenši od 5. de 8. razreda — je **na vseh štirih gimnazijah na Kranjskem učni jezik nemščina**; samo materni jezik slovenski se milostno predava s slovenskim učnim jezikom. **Kranjski Slovenci torej nimajo takisto kakor štajerski Slovenci niti ene višje slovanske gimnazije!**

Dasi smo to abnormalno in neznosno šolsko stanje v našem mesečniku že večkrat pribili, vendar poudarjamo to sedaj še enkrat, ker naši bratje Čehi in Poljaki mislijo, da imamo res par slovenskih gimnazij, vsaj na Kranjskem, in ne morejo verjeti, da bi se nam res tako žalostno godilo, kakor se nam godi!

25.000 Nemcev ima na Kranjskem 4 višje nemške gimnazije, 500.000 Slovencev pa nima niti ene svoje gimnazije! In vendar pišejo nekateri slovenski politični listi, da nam je vlada na Kranjskem še precej »objektivna«! Hvala lepa za tako objektivnost!

Dostavljamo še, da je znani renegat baron Schwegel predlagal istega meseca v parlamentu, naj se nemška nižja gimnazija v Kočevju razširi v višjo, a je v isti sapi glasoval z Vsenemci za odpravo celjske utrakvistne gimnazije . . .

Javna predavanja v Ljubljani. Dne 2. marca je predaval g. dr. Robida o ženski duši in to v »Ženskem izobraževalnem društvu«. Pokazal je, da biva velika razlika med ženskim in moškim duševnim življenjem. Prav je,

da se v novejšem času skrbi čimdalje bolj za izobrazbo ženstva. Ta izobrazba pa naj se vrši primerno svojstvom ženske duše. Ženska je enakovredna moškemu, ali delokrog ženske je že od prirode čisto drug nego delokrog moškega. Predavatelj je podal zanimivo analizo in razvoj ženskega čuvstvovanja in mišljenja in je za svoje trditve zajel dokazov naravnost iz življenja. — Dne 8. marca je predaval g. dr. Zajec o jetiki, nje vzrokih in o poskusih, to strašno bolezen, če ne že popolnoma iztrebiti, pa vsaj omejiti. — Dne 16. marca je predaval g. ravnatelj Šubic o Parizu in o pariškem življenju za časa svetovne razstave. Predavatelj je bil že večkrat v glavnem mestu francoskem, zato je bilo njegovo predavanje vseskozi zanimivo.

S temi predavanji je zaključena prva doba letošnje zimske sezone. Pričakujemo, da se bodo javna predavanja nadaljevala prihodnjo jesen ter čimdalje bolj razširjala med ljudstvom izobrazbo in omiko.

Ponemčevanje in pomadjarjevanje Slavonije. V jeseni preteklega leta je imel novoizvoljeni rector magnificus zagrebške univerze, g. dr. Vrbanić, svoj inavguralni govor. Tisti, ki so morda pričakovali, da bo novi vodja hrvaškega vseučilišča razlagal skrivnosti grške črke »digamma«, ali da bo primerjal častito glagolico s sanskritom, ali pa da bo učeni profesor na podlagi novih virov povedal, kako je bil oblečen takrat Horac, ko je pisal odo: »Maecenas, atavis edite regibus«, vsi tisti poslušalci so bili sila razočarani! Hrvaški učenjak, dr. Vrbanić, je brez dvoma velika izjema v učenjaškem »cehu«, kajti govoril je o nekem čisto modernem predmetu — o potujčevanju in raznarodovanju svoje domovine! Dr. Vrbanić je pokazal, da ni učenjak za štiri stene svoje sobe in za mrtve knjige, ki jih nihče ne čita, nego da je učenjak, ki gleda v sedanjost in jo promatra z bistrimi očmi kot rodoljub in Slovan. Dr. Vrbanić je v svojem s statističnimi podatki podprtem govoru dokazal, da v dolnji Slavoniji napredujeta Nemeč in Madjar, Hrvat in Srb pa — nazadujeta. Od leta 1880. do 1890. je število prebivalstva, ki pri ljudskem štetju ni zapisalo za svoj materni jezik hrvaški ali srbski, priraslo, a število hrvaško-srbskega prebivalstva ni napredovalo v istem razmerju, nego je padlo. Isto prikazen je zasledil dr. Vrbanić tudi v dobi od 1890—1900. V tej dobi se je naselilo v Slavoniji dvakrat več tujcev, nego je naraslo število avtohtonskega hrvaško-srbskega prebivalstva. Ali ne samo v Slavoniji, pravi dr. Vrbanić, nego v celi Hrvaški se umiče domači živelj tujcem. Tujci se množe na Hrvaškem veliko bolj nego domačini. L. 1890. je bilo v Slavoniji Madjarov 3·15%, Nemcev 5·37%, l. 1898. je bilo Madjarov že 10·31%, Nemcev pa 22·33% . . . Naravno je, da se nazadovanje slovanskega elementa pred tujstvom kaže tudi na gospodarskem polju. Izmed posestev, ki obsegajo nad 200 oral, je v varaždinski in zagrebški županiji samo nekako polovica v domačih rokah, v drugih županijah ni niti polovica obdelane zemlje v rokah Hrvatov in Srbov, nego po največkrat v rokah Nemcev in Madjarov! Kdor pa ima zemljo, ta je gospodar tudi na političnem polju, ta je vladar . . . Rector magnificus dr. Vrbanić apostrofuje končno navzočne akademike s temi-le gorečimi besedami: ». . . Treba ne samo temeljite naobrazbe, nego tudi ljubezni za to zemljo in za ta narod. Ta ljubezen, naj vas, mladi prijatelji, navdušuje, kadar ostavite posvečene dvorane vseučiliške, da oboroženi s čvrstim značajem, z resnim in treznim delom pripomorete, da se v ljudstvu (narodu) razvijejo in izpopolnijo njegove kulturne in ekonomske moči, s katerimi se bo mogel ta naš narod čimbolj priljubiti

(privezati) k sveti grudi svoje zemlje, ki jo je podedoval od svojih prednikov, ter da bo v tekmovanju s tujimi narodnostmi mogel s svojim delom in kulturnim razvojem v svoji lastni domovini pridobiti prvenstvo . . . « Torej nič sanskrita, nič stare slovenščine, nič »digame«! Ali reči moramo, da je le tista znanost kaj vredna, ki je zvezana z življenjem; zato so taki učenjaki, kakršen je dr. Vrbanič, pravi učenjaki, ker nimajo samo glave, ampak tudi srce, a brez tega se ni še nikdar nič velikega izvršilo pri nobenem narodu . . . Ali bi ne bilo dobro, ko bi tudi mi Slovenci obračali več pozornosti tisti statistiki, ki nam kaže, kako napredujemo in kako nazadujemo v borbi s tujstvom ob naših mejah? Nazadovanje hrvaštva pa nas briga ravno tako kakor nazadovanje slovenstva. To je jasno. Saj nemški »Drang nach Südosten« je evropski pojav, ki preti uničiti jugoslovanstvo sploh . . .

A.

Kaj je vseučilišče? Uместno in aktualno vprašanje! Dosedaj smo mislili, da je vseučilišče — universitas litterarum — tista najvišja in najpopolnejša šola, kjer imajo svobodna misel, neodvisna znanost in svobodno raziskavanje svoj svobodni dom. Z vseučiliških kateder se razlagaj neokrunkana resnica brez ozira na desno in na levo, brez ozira na predsodke dotične dobe ali družbe. Znanost ima služiti samo resnici in takim potom napredku človeštva. Zato govori že eden izmed osnovnih členov naše ustave: »Die Wissenschaft und ihre Lehre ist frei!« To je v prvi vrsti namen in pomen vseučilišč. Tako smo mislili doslej. Ali pastirski list, ki so ga m. decembra izdali skupno avstrijski škofi o katoliškem vseučilišču, ki ga hočejo ustanoviti v Salzburgu, definuje vseučilišče drugače! »Vseučilišče je« — pravijo častiti prelati — »tista šola, katero morajo obiskovati tisti mladeniči, ki hočejo postati profesorji, zdravniki, juristi in duhovniki.« Nadalje pravi pastirski list, da mora taka šola stati pod nadzorstvom rimskega papeža in kat. škofov, ki čuvajo nad tem, da se uči »čista resnica«. Vseučilišče bi bilo torej po teh praktičnih nazorih nekaka fabrika, kjer se proizvajajo profesorji, zdravniki, juristi in duhovniki pod strogim nadzorstvom Rima. Sreča je še to, da se ustvari taka fabrika v Salzburgu in ne v — Ljubljani!

Celjska utrakvistna gimnazija. Pri specialni debati je padel dne 21. marca Stürgkhov vsenemški predlog, da naj se opuste celjski slovenski paralelni gimnazijski razredi. Združeni Slovani, Rumuni in Italijani so premagali to pot nemški naval na našo narodnost in to s 33 glasovi večine. Črez vse zanimivo je, da je bila vlada nekako sporazumljena z nemškim predlogom! Za sedaj pač ostane naša gimnazija v Celju, ali Nemci ne bodo mirovali! Italijani so glasovali za nas le slučajno. V bodoče se moramo v državnem zboru braniti Slovani sami. Toliko pa je jasno, da se iz Celja ne umaknemo sami nikdar prostovoljno, ker smo ondud kaj doma! Kdor pa bi v tem kritičnem položaju še priporočal celo kompromis z Nemci, takega politikarja bi ne mogli smatrati več za Slovenca in Slovana! »Trd bodi, neizprosen, mož jeklen, kadar braniti je časti in pravde narodu in jeziku svojemu!«

»Zavod sv. Nikolaja« v Trstu je s pomočjo »Tržaške posojilnice in hranilnice« — kupil hišo z velikim vrtom v Rocolu (II. okraj) za kupnino 50.000 K. Ta nova gospodarska pridobitev tržaškega Slovenstva je toliko pomembnejša, ker je kupljeno poslopje pripravno za morebitno bodočo šolo, veliki vrt pa za poletne veselice.

Popravek. Na str. 233. črtaj v 5. vrsti besedico *ter*!

